

TIETEEN VAPAUDEN JA TUTKIJAN SANANVAPAUDEN ONGELMAT YHÄ NÄKYVÄMPIÄ

ESA VÄLIVERRONEN

Tieteen vapauden ja tutkijoiden toiminnan rajoitukset ovat yhä näkyvämpi ilmiö eri puolilla maailmaa 2010-luvulla. Kyse ei ole pelkästään diktatuurivaltioiden ongelmasta, vaan autoritaarisen populismin nousu valtavirtaan on ruokkinut ilmiötä myös Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa.

Sekä tieteen autonomian että tutkijoiden sananvapauden rajoitukset osoittavat, miten tiede on aina osa yhteiskuntaa ja vallitsevaa kulttuuria. Erityisen selväksi tämä käy silloin, jos ymmärrämme tieteen julkisuuden ulottuvan koko yhteiskuntaan eikä rajoittuvan pelkästään tiedeyhteisön sisälle (Väliverronen 2016).

Toistaiseksi tutkijoiden vaientamista eri keinoin on tutkittu varsin vähän. Tutkimuksen perusteella tiedetään, että tieteen vapautta ja tutkijoiden sananvapautta voidaan pyrkiä rajoittamaan epäsuorasti esimerkiksi kanteluilla, rahoituksen epäämisellä, uralla tai työsuhteella kiristämislä ja mustamaalaamisella (ks. Moran 1998; Martin 1999 ja 2001; Kuehn 2004; Delborne 2016; Hoepner 2017). Tällaiset kontrollointipyrkimykset tyypillisesti kohdistuvat laajemmin yksittäisiin tutkijoihin, eikä vain jonkin asian julkitulon estämiseen. Tavanomainen seuraus tällaisista kontrollipyrkimyksistä on tutkijoiden itsesensuuri: tutkijat luopuvat tutkimusaikeista, julkaisemisesta ja vaikkenevat julkisuudessa aiheista, joiden julkituominen voi aiheuttaa hankaluuksia. Siksi on tärkeää nostaa tutkijoiden kohtaamat sananvapauden rajoitukset ja uhat laajempaan keskusteluun.

Tieteen vapauden ja tutkijoiden sananvapauden rajoitukset ennakoivat usein myös laajempia sananvapauden ja muiden perusoikeuksien loukkauksia (Cole 2017). Siksi kyse ei pelkästään ”akateemisesta” asiasta. Koska luotettavaa vertailukelpoista tutkimusta aiheesta ei juuri ole, on vaikeaa arvioida, ovatko tieteen vapauden ja tutkijan sananvapauden ongelmat sinänsä lisääntyneet. Kyse voi olla myös siitä, että ilmiöstä on tullut entistä näkyvämpi samaan aikaan kuin tiede ja asiantuntijat ovat yhä enemmän ja monipuolisemmin esillä julkisessa elämässä. Vastareaktionä myös tieteen ja asiantuntijoiden kritiikki ja vaientamisyritykset lisääntyvät.

Tieteen vapauden ja sananvapauden yhteys

Tieteen vapaus ja sananvapaus ovat inhimillisiä perusoikeuksia, joihin kuuluvat myös ajatuksen ja omantunnon vapaus. Angloamerikkalainen termi *academic freedom* tarkoittaa tutkimisen ja opettamisen vapautta. Lisäksi siihen sisältyy institutionaalinen autonomia, jonka mukaan yli-

opistot ja tieteelliset yhteisöt päättävät itse omista asioistaan (Post 2012). Termin voi suomen- taata myös tieteen vapaudeksi (ks. esim. Miettinen 2001). Termin valintaa voi perustella silläkin, että ”akateeminen”-sanalla on julkisessa keskustelussa usein negatiivinen sävy: se tarkoittaa ”pelkästään” akateemista tai jotakin todellisuudelle vierasta.

Tieteen vapautta ja sananvapautta voidaan kutsua serkuiksi, joilla on osin samat juuret (Connolly 2000, 71). Molempien intellektuaalinen tausta on 1700-luvun valistusajattelussa, erityisesti Immanuel Kantin teksteissä. Tieteen vapaudesta tai sananvapaudesta puhuttaessa voidaan erottaa negatiivinen ja positiivinen vapaus (Berlin [1969] 2018; Sadler 2011). Negatiivinen vapaus tarkoittaa sitä, että valtio tai muut ulkopuoliset eivät puutu tutkimukseen, opetukseen, yliopiston autonomiaan tai tutkijoiden osallistumiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Kyse on sensuurin tai ennalta asetettujen kontrollimekanismien puuttumisesta. Vastaavasti voidaan puhua positiivisesta vapaudesta. Silloin tutkijat ovat myös käytännössä vapaita tekemään tutkimusta ilman rajoitteita ja ilmaise- maan näkemyksiään asiantuntijoina julkisuudessa. Tämä jaottelu on tärkeä, jotta voisimme ymmärtää tieteen vapauden eri ulottuvuuksia. Vaikka tutkijat olisivat periaatteessa vapaita valitsemaan omat tutkimusaiheensa, käytännössä tämä ei välttämättä toteudu silloin, kun tutkimusta ohjataan esimerkiksi poliittisin tai taloudellisin perustein (Grimm ja Saliba 2017, 48–49).

Tieteen vapaus ja sananvapaus eivät kuitenkaan kaikilta osin ole samanlaisia. Siinä missä sananvapauden periaatteellisena lähtökohtana on ennakkosensuurin puuttuminen, tieteelliseen julkaisemiseen sisältyy yksi ennakkosensuuria muistuttava käytäntö. Akateemiset väitöskirjat käyvät läpi esitarkastuksen, jossa arvioidaan, kelpaavatko ne tieteelliseksi oppinäytteeksi. Samaan tapaan tieteelliset lehdet käyttävät ulkopuolisia arvioitsijoita päättäessään, ottavatko ne tarjotun artikkelin julkaistavaksi. Kyse ei kuitenkaan ole varsinaisesti sensuurista, vaan tiedeyhteisön sisäisestä laadun- arvioinnista. Toisaalta, koska tiede on inhimillistä toimintaa, julkaisupäätöksiin saattavat tuki joskus vaikuttaa myös muut kuin tieteelliset laatukriteerit ja julkaisujen ennakoarviointiin sisältyy aina erilaisia vallankäytön mahdollisuuksia.

Sen määrittely, millainen toiminta rajoittaa tieteen vapautta tai tutkijoiden sananvapautta, ei ole aina helposti määriteltävissä. Perinteisesti tutkijoiden sananvapauden rajoitukset on liitetty valtiolliseen kontrolliin ja sensuurimekanismeihin (esim. Post 1998 ja 2012). Yleensä kyse ei ole siitä, että julkinen valta esimerkiksi puuttuisi yksittäisiin tutkimushankkeisiin tai opetuksen järjestelyihin, vaan että ”tutkimus- ja korkeakoulupolitiikan ohjelmillaan ja niitä myötäilevällä rahoitusjärjestelmällä se indoktrinoi tiedeyhteisöä tietynlaiseen tiedepolitiikkaan” (Miettinen 2001, 475). Ja mitä vähemmän julkinen valta osoittaa rahaa yliopistoille ja tieteelle, sitä vähemmän jää elintilaa vaapalle tieteen tekemiselle.

Tieteen vapaudessa onkin kyse paljon muustakin kuin avoimista kontrollimekanismeista ja sensuurin puuttumisesta. Kyse on ennen kaikkea tieteen rahoituksen rakenteista ja tutkimuksen ehdoista. Kuka päättää, millainen tutkimus on rahoituksen arvoista ja millaisten tavoitteiden pohjalta tutkimuksen painopisteitä valitaan? Kun tiedepolitiikkaa ohjataan taloudellisten höytyjen tavoitteeseen tai ”poliittisesti relevanttiin” tutkimukseen, tutkijoille ja tiedeyhteisöille jää yhä vähemmän sananvaltaa siihen, mitä tutkitaan. Tämä vaikuttaa välillisesti myös tutkijoiden sananvapauteen: yhteiskunnallinen keskustelu ohjautuu tiettyihin teemoihin ja tutkijoilta toivotaan silloin kriittisten näkemysten sijaan ratkaisuja annettuihin ongelmiin tai vähintäänkin ”rakentavia puheenvuoroja”.

Tieteen vapaus ja autoritaarisen hallinnon nousu

Euroopassa tutkijoilla on ollut vaikeuksia viime aikoina erityisesti Unkarissa ja Puolassa. Unkarissa tieteen vapauden symboliksi on noussut Central European University (CEU). George Sorosin rahoittama yliopisto Budapestissa on ollut pitkään pääministeri Viktor Orbánin silmätikkuna. Vuonna 2017 Unkarissa tuli voimaan uusi yliopistolaki, joka oli suunnattu nimenomaan keskieuropalaista yliopistoa vastaan. Sen jälkeen yliopisto on yrittänyt neuvotella asemastaan, mutta sen toimintaedellytykset ovat heikentyneet edelleen. Jouluukuussa 2018 alussa yliopisto päätti luovuttaa ja siirtää tutkintoon johtavan koulutuksensa Itävaltan Wieniin.

Kansainvälinen Scholars at Risk -järjestö seuraa tieteen vapauden ja tutkijan sananvapauden loukkauksia eri puolilla maailmaa. Viime vuoden lopulla järjestön julkaiseman *Free to think* -raportin (SAR 2018) mukaan edellisen vuoden aikana yhteensä 79 tutkijaa eri puoli maailmaa joutui väkivallan uhriksi, katosi tai kuoli. Perusteettomasti vangittuja oli yhteensä 88 ja tekaistujen syytösten kohteeksi joutui 60 tutkijaa. Lisäksi 22 tutkijaa menetti työpaikkansa ja 15 joutui matkustusrajoitusten kohteeksi.

Scholars at Risk -järjestön selvitysten mukaan suurin osa vakavimmista tieteen vapauden loukkauksista tapahtuu väkivaltaisesti ja autoritaarisesti hallituissa Afrikan ja Aasian valtioissa. Lisäksi Turkissa on vuoden 2016 jälkeen laaja joukko yliopiston opettajia ja tutkijoita joutunut painostuksen kohteeksi tai erotettu tehtävästään allekirjoitettuaan rauhanvetoomuksen vähemmistöjen vainon lopettamiseksi ja vuoden 2016 epäonnistuneen vallankumousyrityksen jälkimainingeissa (SAR 2018; Aktas ym. 2018). Scholars at Risk jaoittelee tieteen vapauden rajoitukset kuuteen eri tyyppiin, jotka ulottuvat fyysisestä väkivallasta työpaikasta erottamiseen.

Tieteen vapauden ja tutkijoiden sananvapauden loukkauksia selvittäneet Jannis Grimm ja Ilyas Saliba (2017) ehdottavat erityistä tieteenvapausindeksiä (*Academic Freedom Index*) ilmiön kartoittamiseen. Tämä muistuttaa kansainvälistä lehdistönvapausindeksiä, jonka taustalla on kansainvälinen Toimittajat ilman rajoja -järjestö. Grimm ja Saliba (2017, 56) erottavat tieteen vapauden rajoituksissa henkilökohtaisen, lainsäädännöllisen ja taloudellisen tason. Henkilökohtaisella tasolla kyse on lievimmillään matkustusrajoituksista ja muista toiminnan rajoituksista, pahimmillaan väkivallasta, joka voi johtaa katoamiseen tai kuolemaan. Lainsäädännön taso tarkoittaa esimerkiksi yhdistymisvapautta, (itse)sensuuria ja institutionaalista autonomiaa. Taloudellisella tasolla kyse on tutkijan työskentelyedellytyksistä, kuten työpaikkojen täyttämisestä tai tutkimuksen rahoituksesta. Koska yliopistot toimivat pääosin julkisella rahoituksella, autoritaarinen hallinto voi pyrkiä tekemään omia linjauksiaan esimerkiksi poliittisin perustein ja erottaa opettajia ja tutkijoita.

Eri tasoilla tapahtuvat tieteen autonomian ja tutkijoiden sananvapauden rajoitukset johtavat

itsesuurin yleistymiseen. Yhteiskunnallinen ilmiö ja poliittinen paine vaikuttavat tutkijan mahdollisuuksiin osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tämä korostuu autoritaarisen hallinnon aikana sekä tilanteissa, joissa tutkimuksen julkista rahoitusta ohjataan taloudellisin ja poliittisin perustein. Siinä missä esimerkiksi kirjallisuuden tai taiteen sensurointia käsitellään usein julkisuudessa näytävästi, tutkijoiden sananvapauden loukkaukset jäävät usein raporttoimatta (Grimm ja Saliba 2017, 60).

Valtion tutkimuslaitoksissa työskentelevien sananvapautta kavennettu

Viime aikoina erilaiset tieteen vapauden ja tutkijoiden sananvapauden rajoitukset ovat levinneet myös Pohjois-Amerikkaan ja Eurooppaan. Esimerkiksi Yhdysvalloissa varsinkin ympäristötutkimusta ja ympäristötutkijoiden sananvapautta rajoitettiin merkittävästi George W. Bushin presidenttikaudella 2001–09 (Shulman 2007; Cole 2017).

Kanadassa tutkijoiden sananvapautta rajoitettiin ehkä vielä voimakkaammin samoihin aikoihin. Stephen Harperin konservatiivihallitus (2006–15) teki tiedepoliittisia linjauksia, jotka rajoittivat sekä ympäristötutkimusta että valtiollisissa tutkimuslaitoksissa työskentelevien sananvapautta. Hallitus ei halunnut enää sitoutua Kioton ilmastositomuksen tavoitteisiin ja pyrki edistämään Kanadan teollisuutta ympäristönsuojelua keventämällä. Hallitus nimitti maan kansallisten tutkimusinstituutioiden johtoon tunnettuja ilmastoskeptikoita sekä lopetti muutamien tunnettujen ympäristötutkimuslaitosten rahoituksen. Kansallisen tiedeneuvoston NRC:n rahoituksen painopistettä siirrettiin perustutkimuksesta soveltavaan tutkimukseen, joka palveli teollisuuden ja uusien innovaatioiden kehittämistä (esim. Turner 2013; Amend 2016).

Valtiollisissa tutkimuslaitoksissa työskentelevien sananvapautta rajoitettiin merkittävästi. Vuonna 2007 tutkimuslaitokset saivat uudet viestintäohjeet, joiden mukaan tutkijoiden piti pyytää lupa esimiehiltään, ennen kuin he saivat ottaa yhteyttä mediaan tai julkistaa tietoja tutkimuksistaan. Tutkimuslaitosten viestinnästä tehdyn selvityksen (Magnuson-Ford ja Gibbs 2014) mukaan tämä ohjeistus rajoitti merkittävästi tutkijoiden

sananvapautta. Tutkijoilla ei ollut enää oikeutta antaa vapaasti haastatteluja toimittajille ja tutkimuslaitosten viestintäpäälliköistä tuli sensoreita.

Sama kehitys on jatkunut Yhdysvalloissa Donald Trumpin kaudella: ympäristötutkimuksen ja -hallinnon määrärahoja on vähennetty ja tärkeiden virastojen johtoon on nimitetty ilmastoskeptikoita. Keväällä 2017 arviolta miljoona ihmistä eri puolilla maailmaa, 600 kaupungissa, marssi tieteen puolesta (Ross ym. 2018). Yhdysvalloista alkunsa saanut ja moniin maihin levinnyt tiedemarssi järjestettiin Maan päivänä 22. huhtikuuta. Tapahtuman järjestämiseen vaikutti ennen kaikkea yhdysvaltalaisien ympäristötutkijoiden huoli siitä, että Trumpin konservatiivinen hallinto haluaa ajaa alas ympäristötutkimuksen ja -hallinnon edistääksensä perinteisen teollisuuden agenda ja irtisanoutuakseen ilmastotavoitteista. Huoli ei ollut aiheeton, sillä Trumpin hallinto oli jo päättänyt nimittää tärkeisiin ympäristö- ja tiedehallinnon tehtäviin tunnettuja skeptikoita, jotka olivat avoimesti kyseenalaistaneet ilmastomuutosta koskevan tutkimustiedon.

VTT:n tapaus ja tutkijan sananvapaus

Yliopistoissa työskentelevien tutkijoiden sananvapauteen harvemmin kohdistuu mitään näkyviä rajoituksia. Sen sijaan valtiollisissa tutkimuslaitoksissa työskentelevien sananvapauteen puututaan herkemmin. Tästä kertovat konkreettisesti Yhdysvaltain ja Kanadan esimerkit ympäristötutkijoiden sananvapauden rajoittamisesta. Ilmiö ei ole tuntematon Suomessakaan. Viime aikojen ehkä näkyvin keskustelu tutkijoiden sananvapaudesta käytiin 2010, kun joukko VTT:n tutkijoita syytti julkisuudessa työnantajaansa painostuksesta. Tutkijoiden mukaan VTT:n johto yritti runnoa läpi yksituumaisen näkemyksen energiakysymyksistä ja painostaa eri mieltä olevat vaikenemaan julkisuudessa.

Kiistan ytimessä olivat erilaiset näkemykset turpeesta, ydinvoimasta ja biopolttonesteistä. Yksi VTT:n tutkija sai työnantajaltaan varoituksen arvosteltuaan julkisuudessa ydinvoimatutkimuksia juuri ennen eduskunnan ydinvoimaaänestystä. Toista tutkijaa puolestaan kiellettiin lähettämästä turpeen energiakäyttöä kritisovaa mielipidekirjoitusta *Helsingin Sanomiin*. Mediassa anonyymeina esiintyneet VTT:n tutkijat kertoivat myös

painostuksesta ja suullisista moitteista tilanteissa, joissa tutkijoiden havainnot ja tulkinnat poikkesivat VTT:n johdon energiapoliittisista linjauksista.

Tapaus herätti paitsi keskustelun tutkijoiden sananvapaudesta myös siitä, oliko VTT riippumaton tutkimuslaitos vai pyrkikö se enemmänkin myötäilemään hallituksen energiapoliittisia linjauksia tieteen vapauden kustannuksella. Kiista tutkijoiden sananvapaudesta nousi esille tilanteessa, jossa hallitus oli juuri esitellyt ”vihreän verouudistuksensa”, jossa energiamuotoja verotettaisiin niiden tuottamien päästöjen mukaan. Vaikka tutkijat yleensä rinnastavat turpeen fossiiliisiin polttoaineisiin, VTT:n hallitukselle tekemässä selvityksessä ei ehdotettu turpeelle lainkaan veroa, toisin kuin vaikkapa kivihiilelle.

Eduskunnan oikeusasiamies otti kiistan tutkittavakseen ja antoi VTT:n johdolle huomautuksen tutkijoiden sananvapauden loukkaamisesta vuonna 2011. Oikeusasiamiehen mukaan ”sananvapaus kuuluu myös virkamiehelle ja valtion laitoksen työsopimussuhteiselle työntekijälle”. Oikeusasiamies linjasi, että VTT:n tutkijoilla on ”perustuslaissa turvattu tieteen ja tutkimuksen vapaus”. Oikeusasiamiehen käyttämät asiantuntijat pitivät erityisen ongelmallisina VTT:n johdon linjauksia, joiden mukaan sen tutkijoiden piti sopia julkisista esiintymistään työnantajan kanssa myös silloin, kun he esiintyivät yksityishenkilöinä. VTT:n tutkijoiden kavennetussa sananvapaudessa oli kyse viime kädessä tieteen julkisuuden ja yritysmäisen liiketoiminnan periaatteiden ristiriidasta (Karvonen 2011). Yrityksissä yksittäisen työntekijän sananvapaus jää alisteiseksi organisaation johdon tavoitteille. Siksi yrityksissä onkin tyypillistä, että viestintä keskitetään muutamille ihmisille, joiden tehtävänä on viestiä yrityksen johdon linjaamien tavoitteiden mukaisesti.

Häiritsevä palaute ja uhkailu

Tieteen vapautteen on perinteisesti kuulunut myös julkaisemisen vapaus. Tutkija voi itse päättää, missä tuloksensa tai ajatuksensa julkaisee. Pe-

rinteisesti julkaisemisen vapaus on liittynyt siihen ajatukseen, että tutkimustuloksia ei pidä salata esimerkiksi kaupallisiin tai poliittisiin perustein. Tutkimuksen julkaisemiseen liittyy nykyisin olennaisesti myös tutkimustulosten popularisointi ja tutkijoiden esiintyminen asiantuntijoina julkisessa keskustelussa.

Kirjailijoiden vaientaminen eri maissa on saanut melko laajaa julkisuutta, mutta tutkijoiden sananvapauden loukkaukset ovat jääneet vähemmälle huomiolle, vaikka ongelma on ollut olemassa jo pitkään. 2010-luvulla on kuitenkin huomattu, että tutkijat kohtaavat samanlaisia tilanteita. Kirjailijoiden sananvapausjärjestö PENin puheenjohtaja, kirjailija Sirpa Kähkönen totesikin *Helsingin Sanomissa*: ”Ihmiset ovat alkaneet pelätä enemmän kuin aiemmin. Jos ajatellaan esimerkiksi tutkijoiden ilmaisunvapautta 1980- ja 1990-luvulla, niin ei heitä uhattu väkivallalla tai vihapuheella. Nyt on toisin. Pelko tekee sen, että tutkijat tai yhteiskunnalliset keskustelijat alkavat itse rajoittaa sanomisiaan eivätkä halua puhua julkisesti omista tutkimuksistaan.”²

Myös yliopistotutkijoihin kohdistuu sananvapauden uhkia. Yksi niistä on varsinkin sosiaalisen median käytön myötä yleistynyt tutkijoiden uhkailu. Yhteiskunnallisen keskustelun ilmapiirin kiristyminen ja populististen liikkeiden nousu ovat tehneet tutkimustiedon ja asiantuntijoiden näkemysten kyseenalaistamisesta muodikasta. Toimittajien tavoin myös tutkijat ovat joutuneet vihapuheen, uhkailun ja vainon kohteeksi varsinkin sosiaalisessa mediassa. Ongelma on ikävä kyllä tuttu myös Suomessa, kuten Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan kysely vuonna 2015 osoitti (Kettunen 2016). Uhkailua, vaientamisyrityksiä ja trollausta kohtaavat esimerkiksi ympäristötutkijat, ravitsemustutkijat, rasismin ja monikulttuurin tutkijat sekä sukupuolentutkijat.

Sekä kansainväliset että kotimaiset esimerkit osoittavat, että tutkijat ovat usein jääneet yksin silloin, kun he kohtaavat häirintää ja rajoitusyrityksiä. Onneksi ongelma on alettu tiedostaa paremmin viime aikoina, ja tutkimusorganisaatiot ovat alkaneet kehittää käytäntöjä ongelman käsittelyyn. Tärkeää työtä on tehnyt mm. Tiedonjulkis-

1 Oikeusasiamies: VTT loukkasi kahden tutkijansa sananvapautta. Eduskunnan oikeusasiamiehen tiedote 15.12.2011. <https://www.oikeusasiamies.fi/fi/-/vtt-loukkasi-kahden-tutkijansa-sananvapautta>

2 *Helsingin Sanomat* 29.1.2016.

tamisen neuvottelukunta, joka uusii kyselynsä jälleen keväällä 2019.

Kirjallisuus

- Aktas, Vezir, Nilsson, Marco ja Borell, Klas (2018). Social scientists under threat: Resistance and self-censorship in Turkish academia. *British Journal of Educational Studies*. Julkaistu verkossa: 03 Aug 2018. <https://doi.org/10.1080/00071005.2018.1502872>.
- Amend, Elyse (2016). Getting it right: Canadian conservatives and the "war on science". *Canadian Journal of Communication* 41 (1), 9–35.
- Berlin, Isaiah (2018). Kaksi vapauden käsitettä. Suomentanut Timo Soukola. Teoksessa Sami Syrjämäki (toim.): *Vapaus*. Tampere: niin & näin, 58–114.
- Cole, Jonathan R (2017). 'Academic Freedom as an Indicator of a Liberal Democracy', *Globalizations, online first*, 1–7. <https://doi.org/10.1080/14747731.2017.1325169>
- Connolly, J. (2000). The academy's freedom, the academy's burden. *Thought and Action* 16 (1): 69–82.
- Delborne, Jason A. (2016). Suppression and Dissent in Science. Teoksessa T. Bretag (toim.): *Handbook of Academic Integrity*. Singapore: Springer, 943–956.
- Grimm, Jannis ja Saliba, Ilyas (2017). Free Research in Fearful Times: Conceptualizing an Index to Monitor Academic Freedom. *Interdisciplinary Political Studies* 3 (1), 41–75.
- Hoepner, Jacqueline (2017). 'You need to shut up': Research silencing and what it reveals about academic freedom. A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy, The Australian National University.
- Karvonen, Erkki (2011). Tieteen ja liiketoiminnan periaatteet törmäyskurssilla: sensuroiko VTT tutkijoita? *Media & Viestintä* 34(1), 163–175.
- Kettunen, Reetta (2016). Ei haukku haavaa tee? Tutkijoiden saama asian ja häiritsevä palaute. Teoksessa: Ulla Järvi & Tuukka Tammi (toim.): *Maito tappaa ja muita outoja tiedeuutisia*. Tampere: Vastapaino.
- Kuehn, Robert R. (2004). Suppression of Environmental Science. *American Journal of Law & Medicine* 30, 333–369.
- Magnuson-Ford, Karen ja Gibbs, Katie (2014). *Can scientists speak? Grading communication policies for federal government scientists*. https://evidencefordemocracy.ca/sites/default/files/reports/Can%20Scientists%20Speak_.pdf
- Martin, B. (1999). Suppression of dissent in science. Teoksessa Preudenburg, W. R. & Youn, T. I. K: *Research in Social Problems and Public Policy*, Volume 7. Stamford, CT: JAI Press, 105–135.
- Martin, B. (2001). Science: contemporary censorship. Teoksessa Jones, D. (toim.): *Censorship: A World Encyclopedia*, Volume 4. London: Fitzroy Dearborn, 2167–2170.
- Miettinen, Tarmo (2001). *Tieteen vapaus: julkisoikeudellinen tutkimus tieteenharjoittajan itsemääräämisoikeudesta, tieteen itsekontrollista ja yliopiston itsehallinnosta*. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.
- Moran, G. (1998). *Silencing scientists and scholars in other fields: Power, paradigm controls, peer review, and scholarly communication*. Greenwich, CT: Ablex Publishing Corp.
- Post, R. C. (1998). Censorship and Silencing. Teoksessa Post, R.C. (toim.): *Censorship and Silencing: Practices of Cultural Regulation*. Los Angeles, CA: The Getty Research Institute Publications, 1–16.
- Post, R. C. (2012). *Democracy, Expertise, and Academic Freedom: a First Amendment Jurisprudence for the modern state*. New Haven and London: Yale University Press.
- Preece, Alun A. (1991). 'Academic freedom and freedom of speech', *Bulletin of the Australian Society of Legal Philosophy*, vol. 16, no. 57, 32–56.
- Ross, Ashley, Struminger, Rhonda & Winking, Jeffrey (2018). Science as a Public Good: Findings From a Survey of March for Science Participants. *Science Communication* 40 (2), 228–245.
- Sadler, D. R. (2011). Academic freedom, achievement standards and professional identity. *Quality in Higher Education*, 17(1), 85–100.
- SAR (2018) *Free to Think. Report of the Scholars at Risk Academic*

- Freedom Monitoring Project*. <https://www.scholarsatrisk.org/wp-content/uploads/2018/10/Free-to-Think-2018.pdf>.
- Shulman, Seth (2007). *Undermining science: Suppression and distortion in the Bush administration*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Turner, Chris (2013). *The war on science: Muzzled scientists and willful blindness in Stephen Harper's Canada*. Toronto: Greystone.
- Väliaverronen, Esa (2016). *Julkisen tiede*. Tampere: Vastapaino.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston viestinnän professori. Artikkelel perustuu Tieteen päivillä 11.1.2019 pidettyyn esitelmään.

HÄIRITSEVÄ PALAUTE -SIVUSTO

Häiritsevä palaute -verkkosivusto tarjoaa apua työhön liittyvän kuormittavan palautteen käsittelyyn ja ennaltaehkäisyyn. Sivusto korostaa, että häiritsevä palaute ei ole yksittäisen työntekijän ongelma, vaan koskee koko organisaatiota. Julkisen keskustelun kannalta on tärkeää, että häiritsevistä palautteista huolimatta asiantuntijat osallistuvat keskusteluun ja päätöksentekoon.

Ohjemateriaalille on suuri tarve, sillä häiritsevä palaute on lisääntynyt monissa työtehtävissä sosiaalisen median aikakaudella. Sivusto selkiyttää niin työntekijän, lähiesimiehen, työsuojeluorganisaation kuin johdonkin rooleja ja toiminnan mahdollisuuksia. Työkaluja on ollut jo aiemmin olemassa vihapuhetta kohdanneille asiantuntijoille, mutta sivustolla ohjeistetaan nyt asian käsittelyä laajasti. Vihapuhe voi kohdistua myös koko organisaatioon ja vaikuttaa sen maineeseen.

Sivustolla häiritsevää palautetta käsitellään kolmesta näkökulmasta: asiantuntijan, hänen esimiehensä ja työyhteisönsä sekä yhteisön maineen kannalta. Sivustolla taustoitetaan, mitä häiritsevä palaute tarkoittaa, miten se ilmenee, miten sitä voi arvioida ja ennaltaehkäistä ja miten sen kanssa toimia akuutissa tilanteessa. Sivusto on käytettävissä itsenäiseen opiskeluun tai yhteisesti työpaikoilla ja oppilaitoksissa. Häiritsevä palaute -sivuston on tuottanut Osuuskuunta Mediakollektiivi sekä STTK:n ja Akavan koulutusorganisaatio TJS Opintokeskus. Hanketta on rahoittanut Työsuojelurahasto. Yhteistyökumppaneita ovat mm. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan ja Tutkimuseettinen neuvottelukunnan Vastuullinen tiede -hanke ja Tieteentekijöiden Liitto. Sivusto: <https://hairitsevapalaute.fi>.